

Odbor za prava osoba s invaliditetom

Smjernice o članku 14. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom

Pravo na slobodu i sigurnost osoba s invaliditetom

Usvojene tijekom 14. sjednice Odbora održane u rujnu 2015. godine

I. Uvod

1. Budući da je Odbor za prava osoba s invaliditetom (u daljnjem tekstu: Odbor) usvojio izjavu o članku 14. Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom (u daljnjem tekstu: Konvencija), u rujnu 2014. godine (CRPD/C/12/2, Prilog IV.) neka su tijela Ujedinjenih naroda i međuvladini procesi dalje razvili smjernice o pravu na slobodu i sigurnost, kao i o postupanju sa zatvorenicima, a tiču se lišenja slobode osoba s invaliditetom. Neka područna (regionalna) tijela također su razmatrala prihvaćanje dodatnih obvezujućih instrumenata koji bi omogućili prisilno zadržavanje i prisilno liječenje osoba s intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama. Odbor je s druge strane nastavio razvijati razumijevanje članka 14. istovremeno vodeći konstruktivni dijalog s nekoliko država stranaka Konvencije.

2. Odbor kao međunarodno nadzorno tijelo Konvencije usvojio je ove smjernice kako bi pružio dodatna pojašnjenja državama strankama, organizacijama područne (regionalne) integracije, nacionalnim ustanovama za ljudska prava i nacionalnim nadzornim mehanizmima, organizacijama osoba s invaliditetom, organizacijama civilnog društva kao i agencijama, tijelima i nezavisnim stručnjacima Ujedinjenih naroda o obvezama država stranaka koje nalaže Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, radi poštivanja, zaštite i osiguravanja prava osoba s invaliditetom na slobodu i sigurnost. Ove smjernice zamjenjuju izjavu koju je Odbor usvojio o članku 14. Konvencije.

II. Pravo osoba s invaliditetom na slobodu i sigurnost

3. Odbor potvrđuje da su sloboda i sigurnost osobe jedna od najdragocjenijih prava na koje svatko ima pravo. U užem smislu, sve osobe s invaliditetom, a posebno osobe s intelektualnim teškoćama i psihosocijalnim teškoćama, imaju pravo na slobodu temeljem članka 14. Konvencije.

4. Članak 14. Konvencije je u suštini odredba o nediskriminaciji. Ista određuje opseg prava na slobodu i sigurnost osobe u odnosu na osobe s invaliditetom, a zabranjuje svaku diskriminaciju na temelju invaliditeta u svojoj primjeni. Usljed toga se članak 14. izravno odnosi na svrhu Konvencije, a to je osiguravanje potpunog i jednakog uživanja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda svih osoba s invaliditetom i promicanje poštivanja njihovog urođenog dostojanstva.

5. Ova nediskriminativna priroda članka 14. je dokaz bliskog međuodnosa s pravom na jednakost i nediskriminaciju (članak 5.). Člankom 5. stavkom 1. se utvrđuje da su sve osobe jednake pred zakonom i imaju pravo na jednaku zaštitu zakona. Člankom 5. stavkom 2. se zabranjuju svi oblici diskriminacije na osnovi invaliditeta te se osobama s invaliditetom jamči jednaka i djelotvorna pravna zaštita od diskriminacije po svim osnovama.

III. Apsolutna zabrana zadržavanja na temelju oštećenja

6. Još uvijek postoje postupci u kojima države stranke omogućuju lišavanje slobode na temelju stvarnog ili smatranog oštećenja.¹ Odbor je u tom smislu utvrdio da članak 14. ne dozvoljava nikakve iznimke prema kojima osoba može biti zadržana na temelju njezinog stvarnog ili smatranog oštećenja. Zakonodavstvo nekoliko država stranaka koje obuhvaća i zakone o mentalnom zdravlju, međutim još uvijek pruža primjere u kojima osoba može biti zadržana na temelju njezinog stvarnog ili smatranog oštećenja, pod uvjetom da postoje i drugi razlozi za njezino zadržavanje što uključuje i one prema kojima se ista smatra opasnom za sebe ili druge. Ova praksa nije u skladu s člankom 14.; priroda iste je diskriminirajuća i predstavlja proizvoljno lišavanje slobode.

7. Tijekom pregovora *ad hoc* Odbora koji su vodili do usvajanja Konvencije bilo je opsežnih rasprava o potrebi uključivanja odrednica poput „samo” ili „isključivo” u nacrt teksta članka 14. stavka 1. točke (b) u odnosu na zabranu lišenja slobode s obzirom na postojanje stvarnog ili smatranog oštećenja. Države su se tomu protivile tvrdeći da bi to moglo dovesti do pogrešne interpretacije² i dopustiti lišavanje slobode na temelju njihovog stvarnog ili smatranog oštećenja zajedno s ostalim stanjima, kao što su opasnost za sebe ili druge.³ Nadalje, raspravljalo se o tome treba li uključiti odredbu za povremeno preispitivanje lišavanja slobode u tekstu nacrtu članka 14. stavka 2.⁴ Civilno društvo se također protivilo korištenju odrednica i pristupu povremenog preispitivanja.^{5, 6} Prema tome, člankom 14. stavkom 1. točkom (b) se zabranjuje lišavanje slobode na temelju stvarnog ili smatranog oštećenja, čak i ako se za opravdavanje lišavanja slobode upotrebljavaju dodatni faktori ili kriteriji. Pitanje je riješeno na sedmoj sjednici *ad hoc* Odbora.

8. Apsolutna zabrana lišavanja slobode na temelju stvarnog ili smatranog oštećenja uvelike je povezana s člankom 12. Konvencije (Jednakost pred zakonom). Ovaj Odbor je u svom Općem komentaru br 1. pojasnio da se države stranke trebaju suzdržati od prakse uskraćivanja poslovne sposobnosti osoba s invaliditetom i zadržavanja istih u ustanovama protiv njihove volje ili bez slobodnog i informiranog pristanka tih osoba ili pristanka

---

¹ Oštećenje se u ovim smjericama smatra fizičkim, psihosocijalnim, intelektualnim ili osjetilnim stanjem osobe koje može ili ne dolazi s funkcionalnim ograničenjima tjelesnih, umnih i osjetilnih sposobnosti. Oštećenje se razlikuje od onoga što se obično smatra normom. Invaliditet se smatra društvenim učinkom interakcije između pojedinog oštećenja i društvenog i materijalnog okruženja kao što je opisano u članku 1. UNCRPD-a

² *Ad hoc* Odbor, Treća sjednica, Dnevni sažetak rasprave, 26. svibnja 2004.; Peta sjednica, Dnevni sažetak rasprave, 26. siječnja 2005. godine

³ Ibid. Peta sjednica, Dnevni sažetak rasprave, 26. siječnja 2005. godine

⁴ Izvorno se odredba nalazila u članku 10. stavku 2. točki (c) podtočki (ii) nacrtu.

⁵ *Ad hoc* Odbor, Peta sjednica, Dnevni sažetak rasprave, 27. siječnja 2005. godine

⁶ *Ad hoc* Odbor, Treća sjednica, Dnevni sažetak rasprave, 26. svibnja 2004. godine

zamjenskog donositelja odluka, obzirom da ova praksa predstavlja proizvoljno lišavanje slobode i krši članak 12. i 14. Konvencije.⁷

9. Uživanje prava osobe na slobodu i sigurnost ključna je za provedbu članka 19. o pravu na samostalan život i uključenost u zajednicu. Odbor je naglasio taj odnos člankom 19. Izrazio je zabrinutost zbog institucionalizacije osoba s invaliditetom i nedostatka usluga podrške u zajednici,⁸ te je preporučio provođenje usluga podrške i učinkovitih strategija deinstitucionalizacije u dogovoru s organizacijama osoba s invaliditetom.⁹ Osim toga, pozvao je na dodjelu više financijskih sredstava kako bi se osiguralo dovoljno usluga u zajednici.¹⁰

IV. Prisilno zadržavanje ili zadržavanje bez pristanka u ustanovama za mentalno zdravlje

10. Prisilno zadržavanje osoba s invaliditetom na temelju zdravstvenog stanja proturječi apsolutnoj zabrani lišavanja slobode na temelju oštećenja (članak 14. stavak 1. točka (b)), kao i načelu slobodnog i informiranog pristanka dotične osobe za liječenje (članak 25.). Odbor je u više navrata izjavio da države stranke trebaju ukinuti odredbe koje omogućuju prisilno zadržavanje osoba s invaliditetom u ustanovama za mentalno zdravlje na temelju stvarnog ili smatranog oštećenja.¹¹ Prisilno zadržavanje u ustanovama za mentalno zdravlje sa sobom nosi uskraćivanje osobi njezine pravne sposobnosti da sama odlučuje o skrbi, liječenju, i prijemu u bolnicu ili ustanovu, a time se krši članak 12. u vezi s člankom 14.

V. Liječenje bez pristanka tijekom lišavanja slobode

11. Odbor je naglasio da države stranke trebaju osigurati da se pružanje zdravstvenih usluga i zdravstvenih usluga vezanih za mentalno zdravlje temelje na slobodnom i informiranom pristanku te osobe.¹² Odbor u svom Općem komentaru br. 1 navodi da države stranke imaju obvezu zahtijevati od svih zdravstvenih djelatnika (i psihijatrijskih stručnjaka) da prije bilo kakvog liječenja dobiju slobodni i informirani pristanak osoba s invaliditetom. Odbor navodi da "zajedno s pravom na pravnu sposobnost na jednakoj osnovi s drugima, države stranke imaju obvezu ne dopustiti da zamjenski donositelji odluka daju pristanak u ime osoba s invaliditetom. Svo zdravstveno osoblje treba osigurati odgovarajuće konzultacije koje izravno uključuju osobe s invaliditetom. Također u najvećoj mogućoj mjeri trebaju paziti da asistenti ili pomoćno osoblje ne donosi odluke u ime osobe s invaliditetom ili imaju pretjerani utjecaj na odluke osoba s invaliditetom".¹³

---

⁷ CRPD/C/GC/1, st.40.

⁸ CRPD/C/ESP/CO/1, st. 35.-36.; CRPD/C/CHN/CO/1, st. 26.; CRPD/C/ARG/CO/1, st. 24.; CRPD/C/PRY/CO/1, st. 36.; CRPD/C/AUT/CO/1, st. 30.; CRPD/C/SWE/CO/1, st. 36.; CRPD/C/CRI/CO/1, st. 30.; CRPD/C/AZE/CO/1, st. 29.; CRPD/C/ECU/CO/1, st. 29.; CRPD/C/MEX/CO/1, st. 30.

⁹ Ibid.

¹⁰ CRPD/C/CHN/CO/1, st. 26.; CRPD/C/AUT/CO/1, st. 31.; CRPD/C/SWE/CO/1, st. 36.

¹¹ CRPD/C/KOR/CO/1, st. 29., CRPD/C/DOM/CO/1, st. 27., CRPD/C/AUT/CO/1, st. 30.

¹² CRPD/C/ECU/CO/1, st. 29 točka (d), CRPD/C/NZL/CO/1, st. 30., CRPD/C/SWE/CO/1, st. 36.

¹³ CRPD/C/GC/1, st. 41.

VI. Zaštita osoba s invaliditetom lišenih slobode od nasilja, zlostavljanja i maltretiranja

12. Odbor je pozvao zemlje stranke da štite sigurnost i osobni integritet osoba s invaliditetom koje su lišene slobode, što uključuje prekid prisilnog liječenja¹⁴, odvajanje i razne metode obuzdavanja u zdravstvenim ustanovama poput fizičkog, kemijskog i mehaničkog obuzdavanja.¹⁵ Odbor je utvrdio da te prakse nisu u skladu sa zabranom mučenja i drugih okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kazni nametnutih osobama s invaliditetom u skladu s člankom 15. Konvencije.

VII. Lišavanje slobode na temelju smatrane prijetnje koju predstavljaju osobe s invaliditetom, navodne potrebe za njegom ili liječenjem, ili nekih drugih razloga.¹⁶

13. Odbor je po svim recenzijama izvješća država stranaka utvrdio da je omogućavanje zadržavanja osoba s invaliditetom na temelju smatrane opasnosti osoba za sebe ili za druge u suprotnosti s člankom 14. Prisilno zadržavanje osoba s invaliditetom na temelju opasnosti ili prijetnje koju predstavljaju, navodne potrebe za njegom ili liječenjem, ili drugih razloga vezanih za oštećenja ili zdravstvenu dijagnozu je u suprotnosti s pravom na slobodu i predstavlja proizvoljno lišavanje slobode.

14. Osobe s intelektualnim ili psihosocijalnim teškoćama često se smatraju opasnima za sebe i druge ako ne pristanu na i/ili odbijaju zdravstveno ili terapijsko liječenje. Sve osobe, uključujući i one s invaliditetom, imaju obvezu ne nanijeti štetu ili ozlijede. Pravni sustavi koji se temelje na vladavini prava imaju kaznene i druge zakone koji se bave povredama ove obveze. Osobama s invaliditetom često je uskraćena jednaka zaštita prema tim zakonima tako što se iste preusmjeravaju na posebni pravni put koji obuhvaća zakone o mentalnom zdravlju. Ti zakoni i postupci obično imaju niži standard kada je u pitanju zaštita ljudskih prava, osobito prava na pravičan postupak i pravično suđenje, a nisu u skladu s člankom 13. u vezi s člankom 14. Konvencije.

15. Sloboda vlastitog izbora utvrđena kao načelo člankom 3. stavkom (a) Konvencije uključuje slobodu preuzimanja rizika i činjenja grešaka na ravnopravnoj osnovi s drugima. Odbor je u svom Općem komentaru br. 1 izjavio kako se odluka o zdravstvenom i psihijatrijskom liječenju mora temeljiti na slobodnom i informiranom pristanku dotične osobe, te se moraju poštivati samostalnost, volja i sklonosti osobe.¹⁷ Lišavanje slobode na temelju stvarnog ili smatranog oštećenja ili zdravstvenih stanja u ustanovama za mentalno zdravlje, a kojim se osobama s invaliditetom uskraćuju pravne sposobnosti, također predstavlja povredu članka 12. Konvencije.

---

¹⁴ CRPD/C/PER/CO/1, st. 30. i 31.; CRPD/C/HRV/CO/1, st. 24.; CRPD/C/TKM/CO/, st. 32.; CRPD/C/DOM/CO/1, st. 31.; CRPD/C/SLV/CO/1, st. 33.-34.; CRPD/C/SWE/CO/1, st. 37., 38.

¹⁵ CRPD/C/NZL/1, st. 32., CRPD/C/AUS/CO/1, st. 36.

¹⁶ Primjerice ozbiljnost oštećenja, promatranje ili prevencija kao oblik dugoročnog zadržavanja

¹⁷ CRPD/C/GC/1, st. 21. i 42.

VIII. Zadržavanje osoba nesposobnih za suđenje u kaznenopravnom sustavu i/ili nesposobnih za kaznenu odgovornost

16. Odbor je utvrdio da su izjave o nesposobnosti za suđenje ili nesposobnosti da se osoba smatraju kazneno odgovornom u kaznenopravnim sustavima kao i zadržavanje osobe na temelju tih izjava, u suprotnosti s člankom 14. Konvencije jer lišavaju osobu njezinog prava na pravični postupak i mjera zaštite koje se primjenjuju na svakog tuženika. Odbor je također pozvao države stranke da uklone takve izjave iz kaznenopravnog sustava. Odbor je preporučio da se „sve osobe s invaliditetom koje su bile optužene za zločine i ... zadržane u zatvorima i ustanovama bez suđenja, mogu braniti od kaznenih prijava, te im se treba pružiti potrebna podrška i prilagodba kako bi se olakšalo njihovo učinkovito sudjelovanje”¹⁸, ali i prilagodba postupka kako bi se osiguralo pravično suđenje i pravičan postupak.¹⁹

IX. Uvjeti zadržavanja osoba s invaliditetom

17. Odbor je izrazio svoju zabrinutost za loše životne uvjete na mjestima zadržavanja, posebice u zatvorima, te je preporučio da države stranke osiguraju pristupačnost mjesta zadržavanja i da ista pružaju humane uvjete za život. U novije vrijeme, preporučio je „da [se] poduzmu neposredni koraci za rješavanje loših životnih uvjeta u ustanovama.”²⁰ Ovaj Odbor je preporučio da države stranke uspostave pravni okvir za pružanje razumne prilagodbe koji bi sačuvao dostojanstvo osoba s invaliditetom te jamčio isto pravo onima koji su zadržani u zatvoru.²¹ Osvrnuo se i na potrebu za „[p]romicanjem mehanizama obuke pravosudnih i zatvorskih službenika u skladu s pravnom paradigmom Konvencije”²².

18. Odbor je razvijajući svoju sudsku praksu u skladu s Fakultativnim protokolom Konvencije²³ potvrdio da, sukladno članku 14. stavku 2. Konvencije, osobe s invaliditetom lišene slobode imaju pravo da se prema njima postupa u skladu s ciljevima i načelima Konvencije, uključujući uvjete pristupačnosti i razumne prilagodbe. Odbor je podsjetio da države stranke moraju poduzeti sve potrebne mjere kako bi se osiguralo da zadržane osobe s invaliditetom mogu samostalno živjeti i u potpunosti sudjelovati u svim aspektima svakodnevnog života u mjestu njihovog zadržavanja, što na ravnopravnoj osnovi s drugima uključuje i osiguravanje njihovog pristupa raznim područjima i uslugama kao što su sanitarni čvorovi, dvorišta, knjižnice, prostori za učenje, radionice te zdravstvene, psihološke, socijalne i pravne usluge. Odbor je naglasio da nedostatak pristupačnosti i razumne prilagodbe stavlja osobe s invaliditetom u uvjete zadržavanja ispod standarda, a koji nisu sukladni članku 17. Konvencije i mogu predstavljati povredu članka 15. stavka 2.

---

¹⁸ CRPD/C/AUS/CO/1, st. 30.

¹⁹ CRPD/C/MNG/CO/1, st. 25., CRPD/C/DOM/CO/1, st. 29. točka (a), CRPD/C/CZE/CO/1, st. 28., CRPD/C/HRV/CO/1, st. 22., CRPD/C/DEU/CO/1, st. 32., CRPD/C/DNK/CO/1, st. 34. i 35., CRPD/C/ECU/CO/1, st. 29. točka (b), CRPD/C/KOR/CO/1, st. 28., CRPD/C/MEX/CO/1, st. 27., CRPD/C/NZL/CO/1, st. 34.

²⁰ CRPD/C/HRV/CO/1, st. 24.

²¹ CRPD/C/COK/CO/1, st. 28. točka (b), CRPD/C/MNG/CO/1, st. 25., CRPD/C/TKM/CO/1, st. 26. točka (b), CRPD/C/CZE/CO/1, st. 28., CRPD/C/DEU/CO/1, st. 32. točka (c), CRPD/C/KOR/CO/1, st. 29. točka (d), CRPD/C/NZL/CO/1, st. 34., CRPD/C/AZE/CO/1, st. 31., CRPD/C/AUS/CO/1, st. 32. točka (b), CRPD/C/SLV/CO/1, st. 32.

²² CRPD/C/MEX/CO/1, st. 28.

²³ CRPD/C/11/D/8/2012

X. Nadzor ustanova zadržavanja i preispitivanje zadržavanja

19. Odbor je naglasio potrebu za provedbom nadzornih mehanizama i mehanizama preispitivanja u odnosu na osobe s invaliditetom lišene slobode. Nadzor postojećih ustanova i preispitivanje zadržavanja ne podrazumijevaju prihvaćanje prakse prisilne institucionalizacije. Člankom 16. stavkom 3. Konvencije se izričito zahtijeva nadzor svih objekata i programa koji upotrebljavaju osobe s invaliditetom, u cilju sprečavanja svih oblika izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja, a člankom 33. se od država stranaka zahtijeva da uspostave nacionalni nezavisni nadzorni mehanizam i osiguraju sudjelovanje civilnog društva u nadzoru (stavci 2. i 3.). Svrha preispitivanja zadržavanja mora biti osporavanje proizvoljnog zadržavanja i hitno puštanje, a ni u kojem slučaju ne smije omogućiti produženje proizvoljnog zadržavanja.²⁴

XI. Sigurnosne mjere

20. Ovaj Odbor je razmotrio sigurnosne mjere izrečene osobama koje se ne smatraju odgovornima zbog neuračunljivosti i nesposobnosti da se smatraju kazneno odgovornima. Ovaj Odbor je preporučio prekid sigurnosnih mjera,²⁵ što obuhvaća one koje uključuju prisilno zdravstveno i psihijatrijsko liječenje u ustanovama.²⁶ Također je izrazio zabrinutost zbog sigurnosnih mjera koje obuhvaćaju neograničeno lišavanje slobode i izostanak redovnih garancija u kaznenopravnom sustavu.²⁷

XII. Mehanizmi odvracanja i sheme retroaktivne pravde

21. Odbor je naveo da se lišavanje slobode u kaznenom postupku treba primjenjivati samo kao krajnja nužda i kada drugi programi odvracanja, uključujući retroaktivnu pravdu, nisu dovoljni da odvrate buduću kriminal.²⁸ Programi odvracanja ne smiju uključivati prijelaz na režime zadržavanja zbog mentalnog zdravlja niti zahtijevati od pojedinca da sudjeluje u uslugama mentalnog zdravlja; takve usluge se trebaju pružati na temelju slobodnog i informiranog pristanka pojedinca.²⁹

XIII. Slobodni i informirani pristanak u hitnim i kriznim situacijama

22. Odbor u svom Općem komentaru br 1. navodi da države stranke moraju poštivati i podržavati poslovne sposobnosti osoba s invaliditetom za donošenje odluka u svakom trenutku kao i u hitnim i kriznim situacijama. Države stranke moraju osigurati da se osobama s invaliditetom pruža podrška i u hitnim i kriznim situacijama, ali i da im se „daju točne i pristupačne informacije o mogućnostima usluga i da su im također dostupni pristupi koji nisu zdravstvene naravi”.³⁰ Odbor također navodi da „države stranke moraju ukinuti politike i zakonske odredbe koje dopuštaju ili vrše prisilno liječenje”, te da se „odluke koje se odnose na tjelesni ili duševni integritet osoba mogu donijeti samo uz slobodan i informiran pristanak

---

²⁴ CRPD/C/KOR/CO/1, st. 26.

²⁵ CRPD/C/BEL/CO/1, st. 28.

²⁶ CRPD/C/ECU/CO/1, st. 29. točka (c)

²⁷ CRPD/C/DEU/CO/1, st. 31.

²⁸ CRPD/C/NZL/CO/1, st. 34.

²⁹ CRPD/C/AUS/CO/st.29.

³⁰ CRPD/C/GC/1, st. 42.

dotične osobe.”³¹ Odbor u stavku 41. svog Općeg komentara br 1. navodi da „države stranke zajedno s pravom na poslovnu sposobnost na jednakoj osnovi s drugima, imaju obvezu ne dopustiti da zamjenski donositelji odluka daju pristanak u ime osoba s invaliditetom”.³²

23. Odbor je također pozvao države stranke da osiguraju da osobama s invaliditetom ne bude uskraćeno pravo na ostvarivanje njihove poslovne sposobnosti na temelju analize njihovih „najboljih interesa” od treće strane i da se, ako nakon znatnih napora nije moguće utvrditi volju i sklonosti osobe, prakse povezane s utvrđenim „najboljim interesima” zamijene standardom „najboljeg tumačenja volje i sklonosti” te osobe.³³

XIV. Pristup pravdi, kompenzacije i naknade osobama s invaliditetom koje su lišene slobode u povredi članka 14. sâmog po sebi, ali i u vezi sa člankom 12. i/ili člankom 15. Konvencije.

24. Osobe s invaliditetom koje su proizvoljno ili nezakonito lišene slobode imaju pravo na pristup pravdi radi preispitivanja zakonitosti zadržavanja ali i pravo na dobivanje odgovarajuće naknade i kompenzacije. Odbor skreće državama strankama pažnju na Smjernicu 20. "Temeljnih načela i smjernica Ujedinjenih naroda o pravnim lijekovima i postupcima vezano za pravo svake osobe lišene slobode da pokrene postupak pred sudom", koje je 29. travnja 2015. godine usvojila Radna skupina za proizvoljno zadržavanje na svojoj 72. sjednici. Smjernica 20. sadrži posebne mjere za osobe s invaliditetom, uključujući sljedeće:³⁴

"126. Sljedeće mjere se poduzimaju kako bi se osigurala proceduralna prilagodba i pružanje pristupačnosti i razumne prilagodbe za ostvarivanje materijalnih prava pristupa pravdi i jednakosti pred zakonom:

(a) Osobe s invaliditetom moraju brzo i prema potrebi biti obaviještene o, i mora im biti omogućen pristup, odgovarajućoj podršci za ostvarivanje njihove poslovne sposobnosti u odnosu na postupke koji se odnose na zadržavanje, ali i u sâmom okruženju zadržavanja.ⁱ Podrška u ostvarivanju poslovne sposobnosti mora poštivati prava, volju i sklonosti osoba s invaliditetom i ne smije predstavljati zamjensko odlučivanje;ⁱⁱ

(b) Osobama s psihosocijalnim teškoćama se mora pružiti mogućnost brzog suđenja, uz podršku i prilagodbu prema potrebi, umjesto da se takve osobe proglašene nesposobnima;

(c) Osobe s invaliditetom mogu na ravnopravnoj osnovi s drugim osobama koje su zadržane imati pristup zgradama u kojima se

---

³¹ Ibid., st. 42.

³² Ibid., st. 41.

³³ Ibid., st. 21.

³⁴ A/HRC/30/36

nalaze agencije provedbu zakona i sudstvo. Nadležna tijela moraju osigurati da njihove usluge uključuju informacije i komunikaciju koja je pristupačna osobama s invaliditetom.ⁱⁱⁱ Potrebno je poduzeti odgovarajuće mjere radi osiguravanja natpisa na Brailleovom pismu i u lako čitljivom i razumljivom obliku, kao i drugih oblika pomoći u vidu osobnih asistenata i posrednika, uključujući vodiče, čitače i stručne tumače/prevoditelje za znakovni jezik, kako bi se olakšao pristup komunikaciji u prostorima nadležnih tijela;^{iv}

(d) Pojedince koji su trenutno zadržani u psihijatrijskoj bolnici ili sličnoj ustanovi i/ili podvrgnuti prisilnom liječenju, ili koji mogu biti na taj način zadržani ili prisilno liječeni u budućnosti, se mora informirati o načinima na koje se može učinkovito i brzo osigurati njihovo otpuštanje uključujući oslobađanje po nalogu;

(e) Takvo oslobađanje treba se sastojati od naloga kojim se zahtijeva od ustanove da odmah oslobodi osobu i/ili odmah prestane s prisilnim liječenjem, kao i sustavnih mjera poput zahtijevanja od ustanove za mentalno zdravlje da otključaju svoja vrata i obavijeste osobe o njihovom pravu na odlazak, i osnivanja javnog tijela koje omogućava pristup stanovanju, sredstvima za životne troškove i drugim oblicima ekonomske i socijalne podrške kako bi se olakšala deinstitucionalizacija i pravo na samostalan život i uključenost u zajednicu. Takvi programi pomoći ne bi trebali biti usmjereni na pružanje usluga ili liječenja mentalnog zdravlja, nego na besplatne ili povoljne usluge u zajednici što uključuje alternative bez medicinske dijagnoze i intervencija. Pristup lijekovima i pomoć pri prestanku uzimanja lijekova trebaju biti dostupni onima koji tako odluče;^v

(f) Osobama s invaliditetom se pružaju naknade kao i drugi oblici kompenzacija u slučaju proizvoljnog ili nezakonitog lišavanja slobode.^{vi} Ova naknada također mora uzeti u obzir štetu nanесenu nedostatkom pristupačnosti, uskraćivanjem razumne prilagodbe, nedostatkom zdravstvene zaštite i rehabilitacije, a koje je pretrpjela osoba s invaliditetom koja je lišena slobode.”

Ženeva, rujan 2015. godine

ⁱ Vidi također, Opći Komentar Odbora za ljudska prava br. 35, st. 18.: „Pojedincima se mora pomoći u dobivanju pristupa učinkovitim pravnim lijekovima za dokazivanje svojih prava, uključujući početna i povremena sudska preispitivanja zakonitosti zadržavanja, te kako bi se spriječili uvjeti zadržavanja nespojivi s Ugovorima.” Oxford Pro Bono Publico studija: Vezano za postupke preventivnog zadržavanja, postoji vrlo jak trend koji je usmjeren jamčenju prava da osoba bude saslušana i prava na pravno zastupanje (str. 97.). Nadalje, postoji značajan trend u praksi država koji je usmjeren jamčenju

---

prava osoba s mentalnom bolešću na informacije i pravno zastupanje za vrijeme postupka zadržavanja (str. 99.).

- ii Odbor za prava osoba s invaliditetom, Opći komentar br. 1, st. 17.: „Podrška” je širok pojam koji obuhvaća programe neformalne i formalne podrške različitih vrsta i intenziteta. Na primjer, osobe s invaliditetom mogu odabrati jednu ili više pouzdanih osoba za podršku kako bi im pomogle u ostvarivanju njihove poslovne sposobnosti za određene vrste odluka, ili mogu zatražiti druge oblike podrške kao što je podrška ravnopravnih osoba, zastupanje (uključujući podršku za samozastupanje) ili pomoć u komunikaciji. Podrška za osobe s invaliditetom u ostvarivanju svoje poslovne sposobnosti može uključivati mjere koje se odnose na univerzalni dizajn i pristupačnost. Podrška također može predstavljati razvoj i prepoznavanje različitih nekonvencionalnih metoda komunikacije, a posebno za osobe koje koriste neverbalne oblike komunikacije kako bi izrazile svoju volju i sklonosti.
- iii Odbor za prava osoba s invaliditetom, Opći komentar br. 2, st. 37.
- iv Odbor za prava osoba s invaliditetom, Opći komentar br. 2, st. 20.
- v Odbor za ljudska prava, Opći komentar br. 35, st. 19.: „Države stranke trebaju staviti na raspolaganje odgovarajuće usluge socijalne skrbi u zajednici ili alternativne prirode za osobe s psihosocijalnim teškoćama radi osiguravanja manje restriktivnih alternativa zatvaranju”.
- vi Isto uključuje lišavanje slobode na temelju invalidnosti ili smatrane invalidnosti, posebice na temelju psihosocijalnih ili intelektualnih teškoća ili smatranih psihosocijalnih ili intelektualnih teškoća.